

St meld nr 14

(1995–96)

Om kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering

INN H O L D

	Side		Side	
1. Innledning	3	2.4	Stortingets behandling av et utvidet kristendoms- fag - føringer i Innst S nr 15 (1995-96)	8
2. Bakgrunn	4	2.5	Kontakt med ulike organisasjoner	9
2.1 NOU 1995:9 Identitet og dialog	4			
2.2 Hovedtrekk ved høringen av NOU 1995:9 Iden- titet og dialog	4	3. Læreplanen		10
2.3 Hovedtrekk ved høringen av læreplan for et utvidet kristendomsfag i Høringsutkastet til læreplan for fag i 10-årig grunnskole	6	4. Fritak		11
		Vedlegg: Læreplan for kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering		13

St meld nr 14

(1995–96)

Om kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering

Tilråding fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet av 1. desember 1995, godkjent i statsråd samme dag.

1. Innledning

Regjeringen legger med dette frem en melding om sider ved faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering.

I Innst S nr 15 (1995-96) om (St meld nr 29 (1994-95)) Om prinsipper og retningslinjer for 10-årig grunnskole - ny læreplan uttaler komiteen (hvs 19 og 29):

«*Flertallet* viser til at Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget om spørsmål knyttet til fritaksretten for elever. *Flertallet* mener at det skal utarbeides retningslinjer for fritak for å oppnå mest mulig ens-

artet praksis. I dette arbeidet må minoritetsgrupper tas med på råd.»

[...]

Et flertall «vil videre be om at læreplanen for det nye faget Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering blir oversendt Stortinget før endelig utarbeidelse.»

Meldingen omhandler på denne bakgrunn

- endringer i læreplanen for kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering
- retningslinjer for fritak

2. Bakgrunn

Som del i forberedelsen av grunnskolereformen er det utarbeidet forslag til nye læreplaner i alle fag. Planene har vært ute til høring. Fristen for høringen utløp etter at Stortinget behandlet St meld nr 29 (1994-95) Om prinsipper og retningslinjer for 10-årig grunnskole - ny læreplan. Som uttrykt vedlegg for behandlingen av St meld nr 29 (1994-95), fikk Stortinget oversendt utredningen fra Pettersen-utvalget, NOU 1995:9 Identitet og dialog, samt forslaget til læreplan for et nytt fag som skulle favne kristendomskunnskap, kunnskap om andre religioner og livssynsorientering.

Stortinget gav i sin innstilling klare angivelser for hvordan departementet skulle arbeide videre med dette, og uttalte at navnet på det nye faget skulle være «Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering».

I denne meldingen gis først et kort sammendrag av NOU 1995:9. Dernest presenteres et sammendrag av høringsuttalelsene både til Pettersen-utvalget og til forslaget til læreplan. I arbeidet med utformingen av læreplanen for det nye faget har departementet lagt stor vekt på de synspunkter som er fremkommet i høringsrunden. Det gis så et sammendrag av Stortingets føringer for arbeidet med selve læreplanen. Videre gis en kort oversikt over kontakten med ulike organisasjoner. Avslutningsvis gjennomgås prinsippene for fritak. Departementets forslag til læreplan som bygger på Stortingets føringer, synspunkter som er fremkommet i høringsrunden og argumenter og forslag som er gitt i møtene med organisasjoner, er trykt som vedlegg til meldingen.

2.1 NOU 1995:9 IDENTITET OG DIALOG

I august 1994 satte departementet ned et utvalg som fikk til oppgave å se på undervisningen i kristendom, livssyn og religion i grunnskole, videregående opplæring og lærerutdanning. Utredningen forelå våren 1995.

Med utgangspunkt i grunnskolens formålsparagraf og generell del av læreplan for grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring skulle utvalget

- vurdere opplæringen i grunnskole, videregående opplæring og lærerutdanning
- fremme forslag til hvordan opplæringen kan
 - gi alle barn og unge innsikt i og forståelse for kristen tro og tradisjon og kulturarv
 - gi innsikt i og forståelse for andre religioner og livssyn
 - øke ferdighetene i dialog mellom livssyn

- legge særlig vekt på hvordan lærestoffet kan levedegjøres og fenge på ulike alderstrinn
- vurdere hvordan undervisningen i fagene kan utvikles og forbedres
- gi innspill til premisser for utforming av læreplaner i fagene
- vurdere sider ved og ulike argumenter for den framtidige organiseringen av fagene, men uten å ta stilling til en bestemt fagstruktur

Utvalget legger til grunn at kristendomskunnskap er, har vært og skal være et åpent kulturbærende fag, med feste i våre religiøse røtter. Utvalget går inn for at alle elever skal få kjennskap til kristen tro og tradisjon, slik den fremkommer i historie og nåtid, på linje med norsk språk, kultur og historie. Videre bør faget gi kunnskap om andre religioner og livssyn, og opplæringen om disse bør baseres på de samme pedagogiske og metodiske prinsipper som opplæringen om kristendommen. Utvalget mener at dette faget bør kunne favne så mange elever som mulig, og at det er sentralt for elevene med hensyn til å bygge identitet og gi ferdigheter i dialog. Det er naturlig at undervisningen om kristendomskunnskap tar utgangspunkt i den variant av kristendommen som er mest vanlig i Norge i dag, den evangelisk-lutherske lære. I tillegg skal elevene få kunnskap om andre konfesjoner.

Utvalget mener at faget bør ta utgangspunkt i fortellingen som metode, legge vekt på den estetiske og den religiøse dimensjonen, og inneholde mer lærestoff om livsfilosofi og etikk og om andre religioner og livssyn, med vekt på det som binder oss sammen, snarere enn det som skiller.

Utvalget anbefaler at det utformes et utvidet kristendomsfag, som i utgangspunktet er felles for alle elevene i grunnskolen, slik det er beskrevet i utredningen. Utvalget går inn for et begrenset fritak fra enkelte timer eller aktiviteter dersom foreldrene krever det. Dette vil medføre at det ikke blir behov for å utforme alternative tilbud i offentlig regi eller læreplaner i alternative fag.

2.2 HOVEDTREKK VED HØRINGEN AV NOU 1995:9 IDENTITET OG DIALOG

NOU 1995:9 Identitet og dialog ble sendt på høring 10.07.95. Som vedlegg fulgte utkast til læreplan for et utvidet kristendomsfag. Høringsfrist var 01.10.95. Departementet hadde pr 30.10.95 mottatt 195 dokumenter som høringsuttalelser. Enkelte av disse inneholdt flere uttalelser. Det totale antallet uttalelser er

derfor 236. Det er kommet uttalelser fra blant annet skoleverket, høgskolesystemet, Den norske kirke og andre kirkesamfunn, andre religioners trossamfunn, verdslige livssynsorganisasjoner, fagforeninger og andre.

Skoleverket, Den norske kirke og Norges Frikirkeråd gir langt på vei støtte til det nye faget, mens enkelte andre kirkesamfunn, andre religioners trossamfunn, verdslige livssynsorganisasjoner og fagforeninger er kritiske til sider ved modellen eller går mot det nye faget.

Blant høringsuttalelser som er kritiske til forslaget til nytt fag, uttrykkes det enten et ønske om å bevare dagens ordning, innføre en parallellordning med noe felles undervisning eller innføre et verdifag. I mange av de kritiske høringsuttalelsene, som for eksempel fra ulike livssynsmessige minoriteter, hevdes det at kristendommen fremheves på bekostning av andre religioner og at den kristne tro i utredningen regnes for en selvfølgelig del av identitetsbyggingen.

De fleste uttalelsene gir uttrykk for at minoritetsgrupper må bli hørt, og at det må tas hensyn til deres synspunkter i utformingen av læreplanen.

Av argumenter for det nye faget kan nevnes at

- elevene kan ikke gå hver til sitt når kulturens dybde dimensjon og menneskers helhetssyn på livet skal drøftes
- elevene må være sammen i debatter om etikk, moral, holdninger og samarbeid
- en økende internasjonalisering gjør det nødvendig at fagområdet religion og livssyn vies større oppmerksomhet
- elever trenger større allmenkunnskap om religion
- økende kulturkompetanse er nødvendig
- fagområdet fortjener en opprustning og at fokus settes på det etter en periode «i krise»
- faget har gjennom organisatorisk splitting vært et vanskelig fag å håndtere
- faget kan igjen inngå i tverrfaglige arbeidsmåter når alle elevene deltar
- faget kan bidra til å realisere enhetsskolens idealer
- ingen elever kan gå ut av norsk skole uten elementært kjennskap til kristendommen
- det er positivt at kristendommen, den religion som har formet vår kulturkrets, har fått stor tyngde innenfor faget
- alle elever må få samme grunnlag for å forstå deler av vår kultur og tradisjoner
- faget fremstår som tydelig i sin tradisjonsforankring
- faget tar på alvor at vi befinner oss i en kristen kulturkontekst
- et samlet fag er fredsskapende
- det innebærer en berikelse for faget at religions- og filosofistoffet tillegges det samlede faget

- faget gir en felles arena for dialog
- det er viktig at elevene får lære å se rikdommen i det som er forskjellig og styrken i det som er felles for alle mennesker.

Innvingningene er av to typer:

1. Fare for at faget utvannes

Flere høringsinstanser spør om hvordan ett fag må utformes dersom det skal tilfredsstillende alle brukergrupper. Høringsuttalelser fra skoler som inneholder refleksjoner knyttet til skolehverdagen, kommer ofte frem med at dette vil bli ganske vanskelig. Mange mener at dagens parallellmodell ivaretar ulikhet og foreldrerett. Det er særlig småskoleelevenes identitetsdanning som engasjerer skeptikerne. De er oppatt av hvordan dette praktisk skal skje når hvert barn skal funderes i sitt eget og elevenes livssynstilnærhet familiemessig er så ulik. Kan den samme undervisning fungere identitetsbyggende for flere grupper med ulike helhetsoppfatninger samtidig? Flere er redd for et vitenskapelig rensert og tannløst fag. Enkelte trekker inn foreldreretten, og peker på at det må være samsvar mellom det elevene lærer på skolen og det de lærer hjemme.

2. Et fellesfag på majoritetskulturens premisser

Ganske mange uttalelser fra skoler og kommuner hevder at fellesfaget er utviklet i en utrednings- og fagplanprosess som ikke har virket tillitvekkende for minoritetene i Norge. En del av de som prinsipielt støtter faget, mener tiden ikke er moden til å sette det ut i livet ennå. Mange av disse, for eksempel Human-Etisk Forbund, ønsker ideelt sett et felles verdifag som i hovedtrekk tilsvarende dagens livssynsfag. Fellesfaget må være uten konfesjonsforankring, det må presentere verdslige livssyn som en del av livssynsmangfoldet fra første klasse av, og de kristne religionspedagogiske føringene må endres fundamentalt.

Oppsummering etter høringsgruppe

Skoleverket

Om lag $\frac{2}{3}$ av skolene og kommunene er positive til hovedtrekkene i NOU 1995:9. Blant skolene og kommunene er det en del som slutter seg til NOU 1995:9 uten kommentarer, mens andre har forbehold, kritiske kommentarer eller klare forutsetninger for sin støtte. De fleste setter som forutsetning at timetallet må utvides. Videregående skoler og fylkeskommuner uttaler seg i begrenset grad om faget i grunnskolen.

Høgskoler og universiteter

12 av 19 høgskoler eller universiteter støtter i hovedsak utredningens forslag. Betydningen av å få et felles fag i en flerkulturell situasjon tillegges gjennomgående stor vekt. Mange av lærerutdanningsinstitu-

sjonene har likevel kritiske kommentarer eller betingelser knyttet til å gå inn for forslagene i NOU 1995:9. Seks av høgskolene/universitetene går enten inn for obligatorisk verdifag/orienteringsfag, eller for en modell med parallelle fag og noe fellesundervisning. Det understrekes også sterkt at det nye faget krever økt timetall.

Den norske kirke og andre kirkesamfunn

Samtlige høringsuttalelser fra Den norske kirke er positive til anbefalingene i utredningen, og gir i hovedsak sin støtte. De fleste forutsetter en timetallsøkning og legger vekt på konfesjonsforankringen slik den er forklart i utredningen. Disse høringsuttalelsene inneholder en klar presisering av trossdimensjonen i undervisningen slik den er vektlagt i NOU 1995:9. Høringsuttalelsene fra andre kirkesamfunn inneholder kritikk av at andre ikke-kristne kirkesamfunn ikke har deltatt i prosessen og at den evangelisk-lutherske lære omtales som selvfølgelig i norsk kristen tradisjon.

Andre religioners trossamfunn

Bahá'i-samfunnet og Mormonkirken støtter i hovedsak utredningen. Alle andre uttalelser er overveiende negative. Det Mosaiske Trossamfund, Islamsk råd, Jehovas vitner og Buddhistforbundet sier eksplisitt at det er uaktuelt for deres medlemmer å akseptere et fag som foreslått i utredningen. Hovedanliggendet i et flertall av uttalelsene er at kristendommen fremheves på bekostning av andre religioner, at den kristne tro i utredningen regnes for en selvfølgelig del av identitetsbyggingen, og at målsettingen både i utredningen og utkastet til læreplan er å styrke den kristne identiteten. Uttalelsene er ikke opptatt av kvantitativ vektlegging av religionene i det foreslåtte faget; Det Mosaiske Trossamfund sier at det er naturlig at kristendommen får en bred plass. Alle høringsuttalelsene i denne gruppen foreslår en form for felles, ikke-konfesjonelt religionsfag.

Sekulære livssyn

Hovedtrekkene i NOU 1995:9 avvises. Høringsinstansene ønsker i første rekke et felles verdifag som i hovedtrekk tilsvarende dagens livssynsfag. Human-Etisk Forbund trekker også frem at islamfag kan bygges opp som et tredje alternativ der det er grunnlag for det. Det fremkommer kritikk av utvalgets sammensetning og tempoet i prosessen.

Lærerorganisasjoner, fagforeninger m m

Et flertall er enten kritiske til modellen som helhet, eller har kritiske merknader til deler av den. Enkelte uttrykker støtte til det nye faget. Lærerforbundet gir sin tilslutning til et felles og obligatorisk religionsfag, der alle kjenner seg inkludert og der det ikke er behov for fritaksrett. Lærerforbundet mener at et

slikt fag bør få navnet religion og at det ikke bør være konfesjonsbundet. Religionslærerforeningen gir i hovedsak støtte til modellen i NOU 1995:9. Norsk lærerlag mener at utredningen fremstår som et interessant forsøk på å endre innholdet i retning av å få til en kombinasjon av kristendom, andre religioner og livssyn. Lærerlaget mener imidlertid at utvalgets argumentasjon om en konfesjonell forankring er problematisk. LO støtter ikke NOU-modellen, og ønsker å bevare dagens fritaksbestemmelse.

2.3 HOVEDTREKK VED HØRINGEN AV LÆREPLAN FOR ET UTVIDET KRISTENDOMSFAG I HØRINGSUTKASTET TIL LÆREPLAN FOR FAG I 10-ÅRIG GRUNNSKOLE

Departementet sendte 20. juli 1995 ut Høringsutkast til læreplan for fag i 10-årig grunnskole med høringsfrist 15. november d.å. Utkast til et utvidet kristendomsfag ble utarbeidet av en arbeidsgruppe som hadde nær kontakt med utvalget som arbeidet med utredningen NOU 1995:9 Identitet og dialog. Utkastet ble sendt ut i den form det var utarbeidet av arbeidsgruppen. Planen viser hvordan forslaget om et utvidet kristendomsfag kan utmyntes i en læreplan for dette faget.

Departementet har sammenfattet de innkomne høringsuttalelsene. Det er blant annet kommet høringsuttalelser fra ulike departement, statlige institusjoner og råd, universitet og høgskoler, kirkelige institusjoner, ulike trossamfunn, livssynsorganisasjoner og lærerorganisasjoner. I tillegg er det kommet en foreløpig oppsummering fra skoleverket som bygger på uttalelser fra skoler, kommuner og fylker. De fleste av høringsinstansene har også gitt uttalelse om faget i forbindelse med NOU 1995:9. Den prinsipielle holdningen disse har til selve modellen, finner en derfor igjen i uttalelsene om læreplanen for faget. Enkelte henviser også helt eller delvis til sin uttalelse om NOU 1995:9 Identitet og dialog.

Det bør understrekes at høringsuttalelsene ble avgitt før Stortinget hadde gitt sine føringer for utformingen av læreplanen. Stortingets føringer foregriper og imøtekommer flere av de kritiske merknadene som fremkommer i høringene.

Hovedinntrykk

En generell tendens i materialet er at et flertall synes å gi tilslutning til hovedtanken bak planen. Det kommer fram positive merknader, men også innvendinger og forslag til forbedringer til de ulike sidene ved planen.

Uttalelser fra Human-Etisk Forbund, Buddhistforbundet, noen andre institusjoner og enkeltpersoner uttrykker klar kritikk av planen. Disse og andre, blant annet en av lærerorganisasjonene, anbefaler at fagets konfesjonelle forankring fjernes. Disse mener at det er uakseptabelt at et obligatorisk, felles fag er

forankret i en bestemt tro. Mange, både fra skoleverket og kirkelige instanser, peker på at faget er blitt for utflytende. Særlig fra kirkelig hold blir det understreket at faget, i samsvar med formålsparagrafen, må ha kristendommen som bærende element. Kristendommen som levende åndsvirkelighet må vektlegges, samtidig som en også presenterer andre religioner i samsvar med deres egenart og egenforståelse. Mange, også lærerorganisasjoner, er enige i at faget skal være kulturbærende og ha en tradisjonsformidlende funksjon. Det bør tilstrebes en akseptabel modell for alle parter.

De fleste mener at «et utvidet kristendomsfag» ikke er en god betegnelse for faget. Mange kommer med forslag til navn på det nye faget der ordene kristendom, religion og livssyn er med.

Noen mener foreldreretten er fraværende i planen. Det pekes på at konfesjonsfri undervisning er en illusjon, men faget synes å ha blitt mer et tradisjons- og orienteringsfag. Det understrekes at opplæringen må skje i samråd og forståelse med hjemmet.

Hovedtendensene i høringsuttalelsene som presenteres nedenfor, knyttet til planens struktur, mål og innhold, er basert på den høringsmalen som høringsinstansene ble bedt om å bruke.

Planens struktur, oppbygging og utforming

Planen beskrives gjennomgående som ryddig, oversiktlig, god og spennende, samt at den trekker de store linjer i prinsipper og fagplaner. Mange mener planen er for detaljert, noe som vanskeliggjør valg og kreativitet. Motsatt mener mange at den i for liten grad ivaretar fordypelse og gjentakelse. Det går for øvrig igjen i høringsuttalelsene også til læreplanene for andre fag at de på den ene side peker på at planen er for spesifisert, mens det på en annen side kommer forslag til nye spesifikasjoner.

Planens mål

Med unntak av målformulering nr 2 («å bidra til at elevene tilegner seg kristne og humanistiske verdier som en sentral del av sitt selvbylde, sin livsorientering og sin virkelighetsforståelse»), er det gjennomgående tilslutning til de felles målene for faget.

Spørsmål om fritak

Spørsmålet om fritaksmuligheter reises av mange i tilknytning til målet for faget. Oppdragelse og undervisning i kristendom, religion og etikk forutsettes å skje i samråd med foreldrene. Siden faget av mange oppfattes som et kunnskapsfag, pekes det på at det også kan bli behov for fritak for barn av kristne foreldre. De deler av faget hvor det kunne være naturlig å imøtekomme spørsmål om fritak, defineres nærmere. Det understrekes av flere at det ikke bør kunne søkes fritak i etikk. Enkelte peker på at fritak i seg selv kan avdekke motsetninger og virke diskri-

minerende ved at elever må gå ut og inn av klassen, slik at barnas og foreldrenes trostilhørighet ikke lenger blir en privatsak.

Stoffmengde, progresjon og innhold

Stoffmengden anses gjennomgående for omfattende, slik at det foreslås flere timer til faget, konkret en økning fra to til tre timer pr uke. Om progresjonen er det delte meninger, men man finner resultatet stort sett godt, selv om planen er mer detaljert enn vanlig.

Fra en del institusjoner knyttet til Den norske kirke og enkelte andre institusjoner, foreligger klare synspunkter og forslag til omdisponeringer av stoffet på de forskjellige alders- og klassetrinn. Bibelens plass framheves som svært viktig. Flere peker på at det er viktig å skille mellom bibelhistorie og legendestoff. Ellers etterlyses mer stoff om lokalt menighetsliv og en større internasjonal orientering. Noen peker på at man i kirkehistorien finner en overfokusering på enkeltpersoner og deres livssyn. Det settes også et spørsmålsteget ved at de apokryfe skrifter er tatt med. Misjonshistorie er også et område man mener bør prioriteres. Mange høringsinstanser ønsker altså en større fokusering på norsk kirkehistorie og tradisjon, på bekostning av det europeiske perspektivet. Enkelte mener at bibeltekstene har en rent forkynnende hensikt med det formål å gjøre elevene til gode kristne. Det pekes på at lærestoff knyttet til Bibelen, tro og etikk, høytidene og utenatføring lett kommer i konflikt med at faget ikke skal være forkynnende.

Noen, blant annet en av lærerorganisasjonene, peker på at stoffutvalget virker tilfeldig, og at stoffet på mellomtrinnet er for teoretisk og abstrakt. Flere hevder at planen gir for få muligheter til lokal tilpassing. Motsatt advarer andre mot for store variasjoner i den lokale tilpassingen av lærestoffet, og det pekes på at enkelte lokalmiljø ikke har representanter for ulike tros- og livssynsamfunn. For store valgmuligheter kan skape usikkerhet og strid.

Det fremheves som positivt at estetikk, kunst, musikk og sang har fått en vesentlig plass, noe som er en berikelse for faget. At det er lagt vekt på fortellingen og at filosofi er kommet med på ungdomstrinnet finner mange positivt, mens andre mener det kan bli for mye filosofi i forhold til etikkstoffet.

Noen mener at planen innbyr til tverrfaglighet og peker spesielt på fag som kunst, musikk og historie, men etterlyser tydeligere henvisninger til slik tverrfaglighet. Det pekes også på at dramatisering hører hjemme i faget på alle trinn. Mange er opptatt av at læreplanen må følges opp i lærerutdanning og etterutdanning.

Høringsinstansene ble videre bedt om å komme med forslag til forbedringer i planen. Råd og innspill til endringer og forbedringer er sterkt sprikende. Høringsinstansene peker ofte i ulike og motstridende retninger. Av innspill som gis kan nevnes:

- Lærestoffet om andre religioner og livssyn bør utvides samtidig som andre hevder at planen bør skjæres ned.
- Det er viktig å avklare spørsmål om fritak, og hvilke deler av faget det kan gis fritak fra.
- Det bør bli mer om Jesu liv og gjerning, og bibelstoffet bør presiseres sterkere, samtidig som andre hevder at det ikke bør være for mange detaljerte angivelser.
- Det bør bli mer stoff fra evangeliene.
- Det er lagt for stor vekt på lærestoff om kristendommen og den kristne tro samtidig som andre hevder at det er lagt for liten vekt på kristendommen og den kristne tro.
- Etikken må få større plass.
- Planen bør legge vekt på å formidle sunne holdninger.
- Det bør bli en tydeligere henvisning til tverrfaglighet.
- Planen bør inneholde forslag til arbeidsmåter samtidig som det gjøres gjeldende at lærerne bør stå friere når det gjelder arbeidsmåter.
- Et mindretall ønsker ikke karaktervurdering.

Departementet vil peke på at høringsrunden har gitt mange råd og innspill som det er tatt hensyn til i utformingen av læreplanen, men at rådene også i mange tilfeller går i motsatt retning. Det bør også nevnes at det ved siden av høringen også har løpt en omfattende offentlig debatt der mange av de argumentene som høringen har synliggjort, også er fremført.

Departementet vil uttrykke stor tilfredshet med det engasjement og den interesse høringsrunden har vist, ikke bare når det gjelder læreplanforslaget til dette faget, men når det gjelder læreplanene i alle fag for L97. Høringsuttalelsene gir viktige premisser for de endringer som gjøres før endelig fastsetting av læreplanene i alle grunnskolenes fag.

2.4 STORTINGETS BEHANDLING AV ET UTVIDET KRISTENDOMSFAG - FØRINGER I INNST S NR 15 (1995-96)

Utkastet til læreplan for et utvidet kristendomsfag fulgte som vedlegg til St meld nr 29 (1994-95) Om prinsipper og retningslinjer for 10-årig grunnskole - ny læreplan. Stortinget tok stilling til spørsmålet om et utvidet kristendomsfag den 31. oktober 1995 under behandlingen av Innst S nr 15 (1995-96).

I innstillingen understreker flertallet i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen betydningen av å skape et skolemiljø som er åpent og inkluderende, uansett barns sosiale bakgrunn, religion, nasjonalitet, kjønn, etnisk tilhørighet eller funksjonsevne.

I Innst S nr 15 (1995-96) heter det om de prinsipper og retningslinjer som legges til grunn for det nye faget:

- «1. Kristen tro og tradisjon har vært bærende i vårt samfunn i 1000 år. Innflytelsen fra kristendommen finner vi igjen i kunst og litteratur, men også i lovverk, tradisjoner og i det daglige språk. Alle elever må få kunnskap om hvordan kristendommen har gitt både basis og håp til det å være menneske i Norge gjennom århundrene. På denne basis må kristendoms-kunnskap framstå som det sentrale innslag i faget. Opplæringen må gi elevene grunnleggende forståelse av innholdet i den kristne tro, lære og livstolkning. Sentrale kunnskapsområder er derfor klassiske bibelske fortellinger og annet stoff fra Det gamle og nye Testamente, hovedlinjer og hovedpersoner i kristendommens historie og grunntrekk i kristen tro, etikk og uttrykksformer. Faget skal legge vekt på det som er særegent for kristendommen, men også framheve det som kristendommen har felles med andre tros- og livssynsretninger.
2. Undervisningen i kristendoms-kunnskap skal ha sin hovedtyngde i den stedegne form som har preget det norske samfunnet og slik den framstår som en kulturell hovedstrøm i vårt samfunnsliv. Undervisningen i faget skal videre ha som utgangspunkt kristendommen slik den er til stede i kirke og samfunn i dag som en evangelisk luthersk lære med over 500 års tradisjon i vårt land. Det er ikke hele faget, men kun den del som omhandler kristendoms-kunnskap som tar utgangspunkt i den evangelisk-lutherske lære og som er mest utbredt i vårt land som tro, lære og kulturarv. Men elevene må også få god oversikt over ulike kristne trosretningers lære, utbredelse og utvikling. På samme måte som opplæringen i kristendoms-kunnskap presenteres ut fra sin egenart, kultur og tradisjon, må kunnskap om andre livssyn og religioner presenteres ut fra sin egenart. Og hele tiden må de samme pedagogiske prinsipper legges til grunn.
3. Skolen skal være en møteplass for alle elever. Derfor må opplæringen være åpen og inkluderende. I så liten grad som mulig skal skolen skille elevene i skoletiden etter tro eller livssyn, men organisere undervisningen slik at de kommer i vane med å drøfte slike spørsmål med åpenhet, respekt og innsikt. Skolen må være en felles arena for elever med tilhørighet til ulike religioner og livssyn, der de skal møte andre og få kunnskap om hverandres tradisjoner og livsanskuelse. Opplæringen må samle om verdier, la elevene lære om eget livssyn og kjenne andre. En slik opplæring må være kulturbærende og åpen, og dermed gi romslig plass for religioner som før var lite utbredt eller fremmede i vårt land. En opplæring som skal favne hele elevflokket, må være åpen for samtale om ulik tro og ulike verdier, som er felles over livssynsgrensene. Fordi det er vanskelig å finne felles regler for oppførsel og drøfte tro og livssyn med annerledes tenkende, er det særlig viktig at evnen til å lytte, spørre og argumentere og finne felles ståsted trenes opp og utvikles gjennom skolegangen. Gjennom prøving av egen anskuelse og i møte med andre bygges en sikker og trygg personlig identitet. Skolen skal derfor i sitt daglige arbeid med faget legge vekt på dialogen.
4. I skolen gjelder et generelt krav om tilpasset opplæring. Dette gir også i dette faget mulighet til å synliggjøre ulike retninger i lokalsamfunnet og ta hensyn til elevenes kulturelle og religiøse bakgrunn. Men det må likevel understrekes at slik tilpassing ikke skal endre fagets intensjon

- og mål for det enkelte klasstrinn. Eksempler på lokal tilpassing bør anskueliggjøres i metodisk veiledning for faget.
5. Skolen skal ikke være en arena for forkynnelse og misjonering. Siden 1969 har faget ikke vært kirkens dåpsopplæring. Faget skal gi kunnskap, det skal skape innsikt, men ikke være et redskap for trossamfunn.
 6. Fordi faget skal gi kunnskap om kristendom, andre religioner og livssyn og ikke opplæring til en bestemt tro, bør ikke lærere ha andre fritaksregler i dette faget enn i andre fag. Allmennlærerutdanningen og etterutdanningen bør styrkes og FoU-midler til dette fagområdet prioriteres.
 7. Det utarbeides ikke alternative planer for elever som er fritatt fra deler av faget. Behovet for alternativ undervisning i fritakstimer kan tilrettelegges i de timer som er til disposisjon for skolens og elevenes valg. Derfor bør det gjeninnføres statlig støtte til opplæring for barn i andre trossamfunn.
 8. Faget er betydelig utvidet m h t lærestoff i forhold til det tidligere kristendomsfaget med emner fra historie, livssynskunnskap og samfunnsfag. Dette tilsier at fagets timetall utvides i tråd med Pettersen-utvalgets innstilling.»

Flertallet i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen finner at Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering vil være et godt og dekkende navn på faget. Det blir bedt om at det utarbeides retningslinjer for fritak for å oppnå mest mulig ensartet praksis. I dette arbeidet skal minoritetsgrupper tas med på råd. Videre ønsker man at læreplanen oversendes til Stortinget før endelig utarbeiding.

Etter departementets vurdering er en rekke av de synspunktene og problemstillingene som kommer fram i høringsmaterialet blitt avklart gjennom Stortingets anbefalinger. De føringene som ble gitt av Stortinget har, sammen med høringsuttalelsene, være retningsgivende for de endringer i læreplanen som departementet legger fram i vedlegget til denne meldingen.

2.5 KONTAKT MED ULIKE ORGANISASJONER

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet har siden NOU 1995:9 Identitet og dialog ble lagt frem i mai 1995, hatt en utstrakt kontakt med ulike tros- og livssynsorganisasjoner.

Dialogen har fortsatt hele høsten 1995, og i sluttfasen har en fulgt opp Stortingets forutsetning om at minoritetsgrupper skal tas med på råd under utarbeidingen av læreplan og retningslinjer for fritak.

Det er departementets vurdering at denne dialogen med minoritetsgruppene har fungert svært positivt, at den har vært basert på forståelse og åpenhet, og at organisasjonene har kommet med viktige råd og innspill som departementet har kunnet bygge på.

Mange av minoritetsgruppene er sterkt kritiske til det nye faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering, og til skolens formålsparagraf. Det er særlig knyttet anføtelser til spørsmål om hvordan elever fra minoritetsgrupper skal få mulighet til å bygge sin egen identitet i det nye faget. Særlig gjelder dette de yngste elevene. Mange er også redde for at faget skal fungere som en opplæring til kristendom.

Departementet mener at man må ta hensyn til dette når læreplanen skal utformes. Både i læreplan og undervisning må det vises en særlig aktsomhet, slik at en ikke krenker noen elevers trostilørighet. Departementet vil understreke betydningen av å styrke faget som kunnskapsfag og skolefag.

Dette stiller særlige krav om en omhyggelig og balansert utforming av læreplanen, og i sin tur til utarbeidingen av lærebøker og bruken av andre læremidler. Dette er også en viktig grunn til at planen er så spesifisert.

For å imøtekomme Stortingets forutsetning om at «*de samme pedagogiske prinsipper legges til grunn*» for undervisningen om de ulike religioner og livssyn, stilles det også tydelige krav til lærernes kompetanse for undervisning i faget. En slik kompetanse fra lærernes og skolens side er også nødvendig for å sikre et undervisningsopplegg som gjør at foreldre med ulik livssynstilørighet kan sende sine barn til undervisning i dette faget med like stor trygghet som i andre fag.

På tross av prinsipielle innvendinger og usikkerhet om hva det nye faget vil bli, er det departementets mening at minoritetsgruppene har kommet med gode og konstruktive innspill til arbeidet med læreplanen og til utarbeidingen av retningslinjer for fritak.

Departementet har lagt stor vekt på disse innspillene fra minoritetsgruppene.

3. Læreplanen

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet har på bakgrunn av flertallsmerknader i Innst S nr 15 (1995-96) utformet læreplan i faget. Utformingen av læreplanen er også basert på møter med representanter for ulike tros- og livssynssamfunn og på høringsuttalelser om faget.

I Innst S nr 15 (1995-96) heter det blant annet:

«På samme måte som opplæringen i kristendoms-kunnskap presenteres ut fra sin egenart, kultur og tradisjon, må kunnskap om andre livssyn og religioner presenteres ut fra sin egenart. Og hele tiden må de samme pedagogiske prinsipper legges til grunn.»

Departementet har lagt særlig vekt på å følge opp dette i arbeidet med endringer i læreplanen.

Følgende prinsipper er lagt til grunn for læreplanen:

- Faget skal, som skolens øvrige fag, bidra til et felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag, og favne alle elever.
- På grunn av kristendommens historiske rolle og utbredelse i Norge, vil lærestoff om kristendommen være fagets mest sentrale innslag og ha et større omfang enn lærestoff fra andre religioner og livssyn.
- Undervisningen om kristendommen skal ha sitt utgangspunkt og tyngdepunkt i kristendommen i den stede egne form som har preget og preger norsk kultur- og samfunnsliv, men også være økumenisk åpen og gi kunnskap om andre kristne trosretninger.
- Faget skal gi god kunnskap om andre religioner og livssyn og om generelle etiske og filosofiske emner.
- Faget skal gi saklig kunnskap om det som er særregent for de ulike anskuelser, men også fremheve det som er felles.
- Faget skal legge de samme pedagogiske prinsipper til grunn for arbeidet med kristendommen og andre religioner og livssyn.
- Faget skal ikke være en arena for forkynnelse. Det skal gi kunnskap om og ikke opplæring til en bestemt tro. Det skal ivareta den enkelte elevs identitet ut fra egen tilhørighet samtidig som det skal fremme dialog i en felles kultur.
- Faget skal tilpasses lokale forhold og elevsammensetningen i klassen.

Disse prinsippene medfører følgende for selve læreplanen:

Felles mål for faget:

Opplæringen i kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering har som mål

1. at elevene skal få grundig kjennskap til Bibelen og til kristendommen som kulturarv og levende kilde for tro, moral og livstolkning,
2. å fremme forståelse og respekt for kristne og humanistiske verdier
3. at elevene skal få kjennskap til andre verdensreligioner og anskuelser, som levende kilde til tro, moral og livstolkning
4. å fremme forståelse, respekt og evne til dialog mellom mennesker med ulike oppfatninger i tros- og livssynsspørsmål
5. å stimulere elevene i deres personlige vekst og utvikling

Av nytt lærestoff kan nevnes:

Småskoletrinnet

Alle elever skal lære om jødedom, islam, hinduisme og buddhisme og om livssynshumanismen. Det legges vekt på fortellingsstoff, ritualer, skikker og høytider. I tillegg skal elevene bli kjent med representanter for ulike religioner og livssyn i lokalsamfunnet

Mellomtrinnet

Lærestoffet om andre religioner legger vekt på fortellingsstoff, lære, kunst og arkitektur, skikker, ritualer, høytider, hellige skrifter mv. Lærestoff om jødedommen presenteres separat, og ikke som et «forstadium» til kristendommen. Verdslige livssyn presenteres som eget område.

Ungdomstrinnet

Det legges vekt på å sammenligne lærestoff om fenomener innen de ulike religionene.

For å øke foreldrens trygghet når det gjelder hva faget innebærer, opplæringens innhold og opplegg, har departementet lagt vekt på at læreplanen må være så spesifikk at foreldrene lett kan vite hva elevene skal møte på de ulike skoletrinn. Dette er også viktig for å hjelpe lærerne i deres undervisning og for å unngå usikkerhet, mistolkninger og tvister.

Utkast til læreplan for kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering er vedlagt.

Når endelig læreplan for faget foreligger, vil det bli foretatt enkelte redaksjonelle endringer av læreplanen, for å sikre en form-messig tilpasning av læreplanene i de ulike fagene. Denne tilpasningen vil ikke gjelde læreplanens innhold.

4. Fritak

I Innst S nr 15 (1995-96) Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om prinsipper og retningslinjer for 10-årig grunnskole - ny læreplan (St meld nr 29 (1994-95)) uttaler komiteen blant annet:

«*Flertallet* viser til at Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget om spørsmål knyttet til fritaksretten for elever.

Flertallet mener at det skal utarbeides retningslinjer for fritak for å oppnå mest mulig ensartet praksis. I dette arbeidet må minoritetsgrupper tas med på råd. *Et flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti*, mener at det må være begrenset mulighet til fritak i enkelte deler av faget. Dette vil spesielt gjelde stoff av trosbekjennende art, men også deltagelse i ritualer og gudstjenester i ulike trossamfunn. Det vil likevel være vanskelig med skarpe skiller i hva det kan fritas fra. Her vil også mange foreldre ha forskjellige vurderinger. For at fritaket skal bli minst mulig, er det viktig med god informasjon til hjemmet for å skape trygghet om hva undervisningen i faget innebærer.»

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet har basert retningslinjer for fritak på de ovennevnte prinsippene for et slikt fritak. Minoritetsgrupper har gitt råd og innspill til retningslinjer for fritak. Som nevnt foran er det ulike typer uro som gjør seg gjeldende i minoritetsgruppene. Dels er det en frykt for at barn som ennå ikke har funnet en fast forankring i foreldrenes tro, skal utsettes for utilbørlige eller forvirrende påvirkning gjennom faget. Det har derfor vært anført fra enkelte av organisasjonene at et fag som favner alle grupper, først burde komme på mellomtrinnet eller ungdomstrinnet. Et annet forslag som har vært framme, er å skille det som skal være felles for alle elevene ut fra det som er mer spesifikt knyttet til den enkelte religion. Slike forslag ville innebære et fag av en annen karakter enn det Stortinget har gitt retningslinjer for. Etter departementets syn vil det ikke være mulig å imøtekomme slike forslag uten at Stortinget gir andre føringer enn dem som ble gitt ved behandlingen av St meld nr 29 (1994-95).

Departementet vil anføre at en todeling mellom en fellesdel og en konfesjonsdel for hver trosretning der elevene skilles at, vil stå kontrært i forhold til det Pettersen-utvalget så som et hovedmål å unngå, nemlig det uønskede budskap i dagens opplegg:

«— Når det handler om religioner og livssyn, er det naturlig at mennesker splittes opp i atskilte grupper.

- Religion og livssyn omfatter så farlige, ømfintlige og vanskelige tema at elevene ikke kan være samlet.

- Til forskjell fra andre fag, er dette fag der elevene fortrinnsvis skal lære om sin egen tro og livssyn og egne tradisjoner - ikke andres.»

I tillegg mener departementet at atskillelse vil gjøre det vanskeligere å berike undervisningen med de erfaringer og anskuelser som elever med ulike trosbakgrunn har, og vil gjøre det vanskeligere for elevene å komme i vane med å møte hverandres anskuelser og lytte, spørre og finne felles ståsted, slik flertallet betonte i sin innstilling.

De menneskerettighetsforpliktelser som Norge er bundet av, er ikke til hinder for at pluralistisk, nøytral og objektiv undervisning gjøres obligatorisk. Med den utforming som faget er gitt som kunnskapsfag og skolefag, der læreplanen favner de store verdensreligioner som er representert i vårt flerkulturelle samfunn, og der de samme pedagogiske prinsipper legges til grunn ved presentasjonen av dem, mener departementet at det skulle være lite grunnlag for fritak.

For å tydeliggjøre en ekstra trygghet for foreldre mener departementet at et begrenset fritak bør bygge på følgende retningslinjer:

- Ingen elever skal oppleve fritak som ubehagelig eller stigmatiserende.
- I all undervisning må skolen vise respekt og varhet for elevenes livssynsmessige bakgrunn. Dette er ikke minst viktig i de deler av faget der ulike religioner har forskjellige oppfatninger om «samme sak», f eks fortellingene om Abraham, Isak og Ismael eller fortellingene om fariseerne.
- Ingen elever må presses til å stå fram som representanter for et bestemt livssyn, og skolen må derfor vise stor varhet for hvordan fritaket behandles i klassen og på skolen.
- Fritak skal ikke være basert på hvorvidt foreldrene (eller for elever over 15 år: eleven selv) ikke er med i Den norske kirke eller ikke.
- Det skal ikke være noen automatikk i at enkelte elever fritas fra bestemte deler av faget. Fritak bør avtales med det enkelte hjem, ved rådføring med foreldrene. Dette bør inngå i en god dialog og systematisk kontakt mellom hjem og skole om opplæringen i faget. Lærernes planer for undervisningen kan være et naturlig grunnlag for dialog mellom hjem og skole.
- Dersom forholdene ligger til rette for det og foreldrene/eleven ønsker det, kan bakgrunn og begrunnelse for fritaket inngå som en del av undervisningen. (Det kan f eks ligge mye læring i hvorfor en muslimsk elev ikke kan resitere en kristen

trobekjennelse). Slik kan fritak benyttes til å fremme dialog og fellesskap, snarere enn skiller og motsetninger mellom elevene.

- Fritak bør baseres på pedagogisk tilrettelegging og vil bestå i at elevene ikke tar del i bestemte aktiviteter. Der elevene er fritatt, bør de få andre pedagogiske opplegg fra skolen.
- Fritak vil ikke si frihet til uvitenhet. Fagets hele idé er bygget på at opplysning er en kilde til toleranse, og at kunnskap skal gi sans for mangfoldet i trossyn og deres ytringsformer. Faget er et skolefag, og ikke et trobekjennende fag - det skal verken gi dåpsopplæring, være koranskole eller liknende. Men alle elever skal få kunnskap om egen anskuelse og kjennskap til andres syn på menneskets opphav, plass i verden, livets mening og skjebne etter døden, og øves i dialog som bygger kunnskap og fremmer vidsyn og godhet for andre livssyn. Med denne begrunnelse kan det gis fritak fra å
 - fremsi trobekjennelser av ulike slag - men ikke fra å kjenne til innholdet i dem;
 - fremsi Fadervår eller andre bønner - men ikke fra å kjenne innholdet i dem;

- delta i salmesang eller andre religiøse aktiviteter - men ikke fra å kjenne innholdet i dem;
- delta i dramatiseringer eller lignende;
- være til stede i ritualer eller gudstjenester i ulike trossamfunn - men ikke fra å kjenne innholdet av dem.

Det må også være en viss grad av lokal variasjon knyttet til fritaket, da det kan variere hva foreldrene ønsker fritak fra. Den lokale tilpasningen kan gjelde enkeltelever, grupper av elever eller hele klasser.

Departementet vil komme tilbake til spørsmål om lovhjemling av et begrenset fritak i forbindelse med en proposisjon om opplæringslovene.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet av 1. desember 1995 om kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering blir sendt Stortinget.

Vedlegg**Læreplan****Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering****1. INNLEDNING****1. Fagets plass**

Religion og livssyn har vært en formende kraft i alle samfunn og har en stor plass i alle menneskers liv. De fleste møter et mangfold av religioner og livssyn ved opphold i andre land, og alle møter dette mangfoldet i dagens Norge. Å kunne omgås med åpenhet og samtale med kunnskap og respekt, med tillit og godhet, er en kyndighet alle trenger. Derfor er det nødvendig å kjenne hverandres religion og livssyn og opplæringen om dette må favne alle.

Religion har gitt svar på menneskenes dypeste spørsmål. Svarene har hatt mange former, fra de prøvende til de trosvisse, fra de enkle til de kompliserte. Religionene har utfordret menneskets tanker, forløst deres følelser og styrt deres handlinger.

Forskjellene i svar går ikke bare på tvers av de store religionene, de gjør seg også gjeldende innen den enkelte religion. Hver av de store verdensreligionene rommer ulike tradisjoner og retninger, ulike uttrykksformer og idealer. Mange av disse forskjellene - både innen de store religionene og mellom dem - oppleves som så viktige at de har fremdrevet splittelse og strid, både i kultur og i politikk. Samtidig er religion en kilde til inspirasjon som strekker seg langt ut over det trossmessige, favner videre enn egne trosfeller og vekker ofte de samme livsholdninger. Tro og livssyn former den enkeltes selvopfattning, tilhørighet og feste.

Kristen tro og tradisjon utgjør en dyp og bred strøm i norsk og europeisk kultur og historie. En innføring i denne tradisjonen i all dens rikdom åpner perspektiver og skaper sammenhenger som er avgjørende for å kunne orientere seg i samfunnet. Uten kjennskap til den kristne tro og tradisjon fratas fremtidens unge et viktig grunnlag for å forstå normer og verdier, språk, litteratur og kunst. Uten slik kunnskap får de også vansker med å følge og fatte en rekke av skolens øvrige fag, fordi de vil mangle viktige deler av de felles referanserammer. Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering skal derfor gi elevene grunnleggende innsikt om kristendom og hva kristen livstolkning innebærer og god kunnskap om andre verdensreligioner og livssyn. Sentrale kunnskapsområder er derfor de klassiske bibelfortellingene og annet stoff fra Bibelen, hovedlinjer og hovedpersoner i kristendommens historie og grunntrekk i kristen tro og etikk. Undervisningen omfatter videre hovedtrekk i andre levende religioner og livstolkninger og noen sentrale spørsmål i fi-

losofiske og allmenn-etiske oppfatninger av mennesket. Faget skal være åpent og bidra til innsikt, respekt og dialog på tvers av tros- og livssynsgrensene, og fremme forståelse og toleranse i religiøse og moralske spørsmål. Å møte med nye tros- og livstolkninger med forståelse forutsetter at ny kunnskap lar seg innordne i en sammenheng som allerede er kjent. Faget har derfor flere funksjoner i grunnskolen: å formidle tradisjon, ivareta identitet og bygge broer ved møter som gir innsikt og fremmer samtale.

2. Prinsipper for faget

- Faget skal, som skolens øvrige fag, bidra til et felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag, og favne alle elever.
- På grunn av kristendommens historiske rolle og utbredelse i Norge, vil lærestoff om kristendommen være fagets mest sentrale innslag og ha et større omfang enn lærestoff fra andre religioner og livssyn.
- Undervisningen om kristendommen skal ha sitt utgangspunkt og tyngdepunkt i kristendommen i den stedegne form som har preget og preger norsk kultur- og samfunnsliv, men også være økumenisk åpen og gi kunnskap om andre kristne trosretninger.
- Faget skal gi god kunnskap om andre religioner og livssyn og om generelle etiske og filosofiske emner.
- Faget skal gi saklig kunnskap om det som er særregent for de ulike anskuelser, men også fremheve det som er felles.
- Faget skal legge de samme pedagogiske prinsipper til grunn for arbeidet med kristendommen og andre religioner og livssyn.
- Faget skal ikke være en arena for forkynnelse. Det skal gi kunnskap om og ikke opplæring til en bestemt tro. Det skal ivareta den enkelte elevs identitet ut fra egen tilhørighet, samtidig som det skal fremme dialog i en felles kultur.
- Faget skal tilpasses lokale forhold og elevsammensetningen i klassen.

3. Faghistorikk

En del av den lutherske reformasjonens program var at barn skulle lære å lese og skrive, slik at de selv kunne ha tilgang til Bibelen, og ikke være avhengige av andre fortolkere. Å opprette skoler hadde derfor høy prioritet i de lutherske landene. I Norge var kris-

tendoms-kunnskap det viktigste faget i allmueskolen fra 1739. Denne undervisningen kan karakteriseres som konfirmantundervisning, med et islett av allmenndannelse. Bibel, katekisme og salmer var de mest sentrale bestanddelene av faget. Pontoppidans katekismeforklaring utgjorde en vesentlig del av fagets innhold til langt ut på 1800-tallet. En mer og mer kritisk holdning til denne undervisningen førte til at det ble lagt større vekt på blant annet bibelhistorie og kristendommens historie, som knyttet lærestoffet nærmere til felleskulturen og til nasjonen.

Normalplanen av 1939 medførte en større utvidelse av lærestoffet. Faget ble mer åpent og inkluderende, og dets allmenndannende preg ble framhevet en-

da sterkere. I 1969 slo Stortinget fast at faget ikke skulle være kirkens dåpsopplæring. På 1970-tallet oppsto det imidlertid en splittelse av faget, og det ble innført livssynskunnskap som et alternativ for elever som var fritatt fra kristendoms-kunnskap.

I fagplanene i M74 og M87 ble det lagt ytterligere vekt på etiske spørsmål, og slektskapet mellom kristen og humanistisk etikk ble understreket. I oktober 1995 vedtok Stortinget at det skal innføres et nytt fag; «kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering». Faget skal være felles for alle elever.

4. Fagets struktur

	Småsk.tr	Mellomtr.	Ungd.tr.
Bibelkunnskap	Sentrale enkeltfortellinger fra Bibelen	Større fortellinger fra Bibelen	Sjangre i Bibelen Bibelen som hellig skrift. Bibelhistorie
Kristendommens historie	Sentrale enkeltfortellinger fra kristendommens historie	Eldre kristendoms-historie: Linjer, personer, kulturuttrykk	Nyere kristendoms-historie: Linjer, personer, kulturuttrykk
Kristen livstolkning i dag	Kristne høytider og ritualer	Kristen tro og etikk	Kristne kirkesamfunn, likheter og forskjeller
Andre religioner	Andre religioner og livssyn, fortellinger og høytider	Islam, Jødedom, Hinduisme, Buddhisme, Verdslige livssyn	Religiøsitet i vår egen tid
Etikk/filosofi	Etisk bevissthet: mitt og ditt jeg og de andre	Etisk bevissthet: verdier og valg	Filosofiske tolkninger av mennesket. Verdier og normer

5. Tverrfaglighet og arbeidsmåter

Den estetiske dimensjon står sentralt og åpner for samarbeid med praktisk-estetiske fag som kunst og håndverk og musikk. Et slikt samarbeid vil bidra til variasjon og økt aktivitet blant elevene. Lærestoff om religion og livssyn gir også kunnskap om samfunnsforhold og litteratur, og samarbeid med samfunnsfag og norsk (inkludert stoff om norrøn mytologi) er derfor naturlig. Videre har forholdet til religion stått sentralt ved utviklingen av kosmologier, forskning og vitenskap. Her er det derfor også rom for samarbeid med naturfag og teknologi.

Den estetiske dimensjon har til alle tider vært en sentral del av det religiøse uttrykk. Det er nærliggende å la dette slektskapet mellom religiøs og estetisk arv komme tydelig til uttrykk i undervisningen gjennom vekt på bildende kunst, arkitektur, musikk, drama og litterære tekster.

Både når det gjelder Bibelen, kristendommens historie og de andre religioner og livssyn er det lagt stor vekt på presentasjon gjennom fortelling. Fortellingsstoffet er lagt inn i planen med en progresjon

fra «den lille» til «den store» fortellingen. Dette prinsippet er gjennomført både for bibelfortellinger, fortellinger fra kristendommens historie og fortellinger fra andre religioner og livssyn. På ungdomstrinnet blir fortellingsdidaktikken gradvis erstattet av en mer argumenterende og kritisk drøftende tilnærming. Likevel er noe av det fortellende grepet bevart også her - med konsentrasjon om stoff fra vår egen tid.

Bruk av salmer og sanger skal følge arbeidet med faget på alle årstrinn. Ut over angivelsene i planen utarbeides en egen veiledende fortegnelse over salmer og sanger som egner seg særlig godt for bruk i faget. Sanger fra andre religiøse og livssynsmessige tradisjoner vil også finnes her.

Gjennom varierte arbeidsmåter, som kan inkludere bruk av gjenfortelling, drama, lek, forming, musikk og prosjektarbeid, skal elevene få kunnskaper og opplevelser i møte med lærestoffet. Tilknytning til det som skjer i elevenes nærmiljø, ekskursjoner ol vil være til hjelp i undervisningen på alle trinn.

Elever på småskoletrinnet prøver å danne seg et

helhetsperspektiv på omgivelsene og fascineres av spennende og dramatiske historier. Elevene skal bli kjent med fortellinger fra Bibelen, kirkehistorien og andre religioner og livssyn. Det bør skjelnes mellom bibelfortellinger, tekster fra andre hellige skrifter og legender.

Elever på *mellomtrinnet* engasjeres også av dramatiske og spennende fortellinger, men de kan nå få større utfordringer når det gjelder konsentrasjon og selvstendighet. På dette trinnet er det lagt hovedvekt på å presentere religioner og livssyn for seg. Det vil likevel være naturlig å trekke noen linjer til andre religioner og livssyn.

Elevene på *ungdomstrinnet* er i større grad vurdere kritisk både lærestoff, og egne og andres standpunkter. Elevene kan forstå metaforer og symboler på ulike plan. Diskusjon, foredrag og ekskursjoner er aktuelle arbeidsmåter. På dette trinnet legges det opp til større grad av sammenligning av trekk ved religioner og livssyn.

Især fra mellomtrinnet av vil elevene bli utfordret til å holde ulike tradisjoner og religioner ved siden av hverandre og å se dem i forhold til hverandre. For å mestre dette, må ferdigheten i praktisk dialog komme i forgrunnen. Dette blir særlig viktig på ungdomstrinnet. Saklig framstilling, evnen til å sette seg inn i og presentere andres syn, muntlig framføring og strukturert samtale skal prege arbeidet med stoffet. I denne sammenhengen blir ulikheter i elevenes tilhørighet både en viktig utfordring og en ressurs for undevisningen.

6. Lokal tilpasning

Faget skal favne alle elevene og gi rom for alle anskuelser. Opplæringen må bygges slik at elevene kommer i vane med å lytte til hverandre, fatte interesse for hverandres oppfatning, og møte dem med åpenhet og takt. Fordi faget er nytt og skal favne alle elever, er det avgjørende at foreldre og barn av ulik tilhørighet har god kunnskap om lærestoff og undevisningsopplegg. For å øke foreldrens trygghet når det gjelder hva faget innebærer, opplæringens innhold og opplegg, har departementet lagt vekt på at læreplanen må være så spesifikk at foreldrene lett kan vite hva elevene skal møte på de ulike trinn. Dette er også viktig for å hjelpe lærerne i deres undevisning og for å unngå usikkerhet, mistolkninger og tvister.

Den lokale tilpasningen skal ta utgangspunkt i elevsammensetningen i klassen og i lokalsamfunnet. Dersom elevene og foreldrene ikke har noe i mot det, kan elevene - eller foreldrene - bidra i klassen med å presentere sitt livssyn, sine skikker og ritualer eller høytider. Der elever fra ulike religioner er med i klassen, vil det være naturlig å markere høytider fra disse religionene.

Der tros- og livssynssamfunn (inklusive frikirkesamfunn) er representert i lokalsamfunnet kan elevene

stifte bekjentskap med representanter for disse. Elevene kan besøke en kirke, moske, synagoge, bedehus eller lignende, og også være til stede ved en gudstjeneste eller et møte.

Det utarbeides også retningslinjer for fritak.

2. FELLES MÅL FOR FAGET

Opplæringen i kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering har som mål

1. at elevene skal få grundig kjennskap til Bibelen og til kristendommen som kulturarv og levende kilde for tro, moral og livstolkning,
2. å fremme forståelse og respekt for kristne og humanistiske verdier
3. at elevene skal få kjennskap til andre verdensreligioner og anskuelser, som levende kilde til tro, moral og livstolkning
4. å fremme forståelse, respekt og evne til dialog mellom mennesker med ulike oppfatninger i tros- og livssynsspørsmål
5. å stimulere elevene i deres personlige vekst og utvikling

3. MÅL OG HOVEDMOMENTER

Småskoletrinnet 1.-4. klasse

BIBELSK FORTELLINGSSTOFF

Mål: Elevene skal ha god kjennskap til hovedinnhold og hovedpersoner i noen av de mest sentrale fortellingene i Bibelen.

HOVEDMOMENTER

1.-4. klasse

Elevene skal bli kjent med fortellingene om

1. klasse

- skapelsen i 1. Mosebok
- Jesu fødsel, Jesus som barn i tempelet og Jesus som velsigner barna

2. klasse

- Edens hage, Adam og Eva, Kain og Abel, Noas ark og Babels tårn
- Abraham, inkl fortellingen om Sara som får høre at hun skal få barn
- den barmhjertige samaritan, den gode hyrde og de ti spedalske

3. klasse

- Jakob som lurer til seg førstefødselsretten, Jakobs drøm, Josef i brønnen, Moses i sivkurven og Moses som mottar de ti bud på Sinai fjell. De ti bud bør læres utenat.
- Johannes døperen og Jesu dåp, Jesu fristelse i ørkenen, og Jesus og den lamme som ble firt ned fra taket

4. klasse

- Daniel i løvehulen, Jonas i hvalfiskens buk, Bileams esel, Rut og Boas, Eli og Samuel, enken i Sarepta og noen av fortellingene om David og Saul
- Jesus som kaller disiplene sine, den rike unge mannen, Jesus, Marta og Maria, Jesus som kaster ut dem som driver handel i tempelet, tolleren Sakkeus

På alle klassetrinnene skal bilder fra kunsthistorien med motiver fra de ulike fortellingene spille en viktig rolle i opplæringen.

KIRKEHISTORISK FORTELLINGSSTOFF

Mål: Elevene skal stifte bekjentskap med noen sentrale personer og fortellinger fra kristendommens historie.

HOVEDMOMENTER**1.-4. klasse**

Gjennom varierte arbeidsmåter som inkluderer bruk av bilder fra kristendommens kunsthistorie skal elevene bli kjent med fortellingen om

1. klasse

- Sankt Nikolaus og om Sankta Lucia
- de hellige tre kongene
- Frans av Assisi og Giotto's bilder fra Frans' liv

2. klasse

- jomfru Maria
- Martin av Tours eller en annen sentral helgen fra middelalderen

3. klasse

- Jakob d.e. og pilegrimsveien til Santiago de Compostella
- Hellig Olav og pilegrimsveien til Nidaros, sta. Sunniva på Selje og st. Hallvard i Oslo
- lokale tilvalg og konkretiseringer om pilegrims- eller helgentradisjoner

4. klasse

- Peters død og valfart til Roma
- Benedikt av Nursia og de første benediktinerne
- Sigurd Jorsalfare og korsfarerne
- Albert Schweitzer, Mor Teresa og Annie Skau

KRISTNE HØYTIDER, RELIGIØSE SYMBOLER, LOKALT KRISTENLIV

Mål: Elevene skal bli kjent med høytider, skikker, ritualer og symboler knyttet til Den norske kirke og til andre kristne trossamfunn i lokalsamfunnet.

HOVEDMOMENTER**1.-4. klasse**

Jul, påske og pinse markeres hvert år. Elevene bør lære - gjerne utenat - sentrale jule- og påskesanger. I tillegg skal elevene bli kjent med

1. klasse

- juleevangeliet
- bilder med julemotiv fra kunsthistorien
- norske juletradisjoner
- hva bønn er, aftenbønn, bordbønn, Fadervår

2. klasse

- historien om Jesu død og oppstandelse
- bilder med påskemotiv fra kunsthistorien
- nattverden og nattverdets bakgrunn i bibelske fortellinger
- mat og måltid i et etisk og religiøst perspektiv (mat som gave, måltid som fellesskap)

3. klasse

- dåpen og dåpens bakgrunn i bibelske fortellinger
- navngivning, hva det betyr det å gi noe et navn (sml. skapelsesberetningen), oppkalling, navn i familien
- Kristi himmelfart, pinsen og de bibelske fortellingene om dette
- bilder med pinsemotiv fra kunsthistorien
- kirkeårets oppdeling og fester, og kirkeårets liturgiske farger

4. klasse

- begravelsens ritualer og symboler, slik de brukes i en norsk kirkelig begravelse. Gravferdsritualer fra katolsk, jødisk, muslimsk, buddhistisk eller human-etisk tradisjon kan trekkes inn,
- sorg og sorgarbeid
- elevene skal lære om norsk salmeskatt og kristen sangtradisjon, og om minst én sentral salmedikter

Elevene skal besøke en kirke i lokalmiljøet og bli kjent med kirkens innredning og noen sentrale symboler, for eksempel vann, kors, skip, due, evangelist-symbolene. De bør være til stede ved en gudstjeneste og snakke om det de har vært med på.

ANDRE RELIGIONER OG LIVSSYN

Mål: Elevene skal bli kjent med sentrale fortellinger fra de viktigste verdensreligionene og livssynshumanismen, og få kjennskap til høytider, ritualer, skikker og livsmønstre.

HOVEDMOMENTER:**1.-4. klasse**

Elevene skal bli kjent med

- *Jødedom*
(deler av fortellingsstoffet inngår i det øvrige lærestoffet om Bibelen)
 - fortellingen om Ester, historien om de syv tig-
gerne
 - pakten på Sinai, Torah, jødedom som praktisk
religion
 - fortellingen om påske (pesach) og utvandrin-
gen fra Egypt, ørkenvandringen
 - høytider, sabbat
 - chanukka, purim, kosher-mat
 - bønn, en eller flere sanger
- *Islam:*
 - skapelsesfortellingen
 - engler, stamtavlen, et utvalg av profeter
 - fortellinger fra Muhammads liv (for eksempel
profetens fødsel, barndom og himmelreise,
møtet med engelen Jibril, flukten fra Mekka til
Medina, livet i Medina, hvordan Koranen ble
til)
 - fortellingen om Kaba og den sorte sten
 - bønnen som rituale, renselse, en sentral bønn
 - høytider, Ramadan, offerfesten, faste, spise-
forskrifter
 - en eller flere sanger
- *Hinduisme*
 - fortellinger om Ganesha og Kali (Gudinnen)
 - fortellingen om hvordan Ganges ble til
 - fortellingen om Rama, Sita og Hanuman
 - templet
- *Buddhisme*
 - fortellinger fra buddhistisk historie (f eks Kon-
gen og mangoene, Jordskjelvnøtten, Sangha-
mitta og Mahinda, munken som fikk barnas
fredspris)
 - fortellingen om Buddhas fødsel og barndom,
prins Siddharta's liv, andre fortellinger (Budd-
ha møter de fire tegn, forlater familien og sø-
ker sannheten, oppvåkningen under Bodhi-tre-
et, den sultne mannen, Buddha og Angulima-
la)
 - historien om Devadatta og svanen
 - årssyklus og livssyklus
- *Livssynshumanismen*
 - fortellingsstoff fra gresk mytologi, som for ek-
sempel historien om noen av storverkene til
Herakles, Jason og det gyldne skinn, Trojas
fall og trehesten, Ikaros og labyrinten på Kreta
 - fortellinger fra Æsops fabler
 - fortellinger om Sokrates
 - FNs menneskerettighetserklæring og FNs bar-
nekonvensjon
 - FN-dagen
 - seremonier (bl a borgerlig navnefest)
 - sanger

Elevene bør bli kjent med representanter for ulike tros- og livssynssamfunn i lokalmiljøet, og være til stede ved et religiøst møte og snakke om det de har vært med på.

OPPØVING AV MORALSK BEVISSTHET: JEG OG DE ANDRE

Mål: Elevene skal styrke bevisstheten om forskjellen mellom mitt og ditt og mellom egne og andres ønsker og behov.

HOVEDMOMENTER:

Gjennom fortelling og dramatisering, blant annet ved å ta i bruk det øvrige lærestoffet og ved å bringe inn aktuelle eksempler fra livet i klassen, på skolen og i samfunnet rundt oss skal elevene

1. klasse

- vinne erfaring med bruk av enkle begreper om rett og galt og om tilgivelse. Opplæringen kan her knyttes til emner og aktiviteter som å naske/stjele, å låne/gi tilbake

2. klasse

- utvikle evnen til respekt og toleranse overfor andre mennesker. Opplæringen kan her knyttes til emner og aktiviteter som plaging/mobbing, å baktale, rasisme, barmhjertighet, å våge å stå opp for andre.

3. klasse

- få hjelp til å holde fast på egen verdi og identitet. Opplæringen kan her knyttes til spørsmål som vennskap og inkludering, særpreg og likeverd, å våge å stå alene.

4. klasse

- utvikle evnen til varhet og våkenhet overfor andres behov og ønsker
- utvikle evnen til å gi ros og i å oppmuntre andre, raushet, gjestfrihet
- utvikle evnen til å ta ansvar for andre

Mellomtrinnet 5.-7. klasse

BIBELHISTORIE

Mål: Elevene skal utvide sitt kjennskap til Bibelen og til det bibelske fortellingsstoffet.

HOVEDMOMENTER:

5. klasse

Elevene skal bli kjent med fortellingen om

- Abrahams og Isaks historie og noen av de mindre fortellingene som inngår i de store fortellingene, deriblant Hagar og Ismael og ofringen av Isak, Sodoma og Gomorra

- Jakob og hans sønner, inkludert noen av de mindre fortellingene i den store fortellingen
- Jesu liv og Judea på Jesu tid
- Jesu undergjæringer, inkludert fortellingen om Jesus som metter fem tusen, den blinde Bartimeus, bryllupet i Kana, Jesus som vekker opp Lasarus og Jesus som stiller stormen

6. klasse

Elevene skal bli kjent med

- fortellingen om Mose liv fra hans barndom til hans død før Israelsfolket når fram til det lovede land, inkludert noen av de mindre fortellingene i den store fortellingen
- fortellingene om de første kongene i Israel: Saul, David og Salomo, inkludert noen av de mindre fortellingene som inngår i de store fortellingene
- et enkelt riss av Israels historie fram til Davids kongedømme
- Jesu lignelser, inkludert lignelsene om tolleren og fariseeren, den bortkomne sønnen, kvinnen som mistet sølvpengene, arbeiderne i vingården, ugraset i åkeren og den rike mann og Lasarus
- Bergprekenen og noen av Jeg-utsagnene i Johanneevangeliet

7. klasse

Elevene skal bli kjent med

- fortellingen om en av de følgende profetene: Jesaja, Jeremia, Amos, Esekial, Daniel
- historien om apostelen Paulus iflg. Apostlenes gjæringer
- et av de følgende Paulusbrevene: Romerbrevet, 1. Korinterbrev, Galaterbrevet

På alle klassetrinnene skal eksempler på hva Bibelens budskap har betydd for enkeltmennesker og samfunn, for litteratur, musikk og billedkunst spille en viktig rolle.

KRISTENDOMSHISTORIE TIL CA 1600

Mål: Elevene skal kjenne til noen hovedtrekk i kristendommens historie fram til ca 1600, inkludert noen sentrale kvinner og menn, brytninger, og sentrale bidrag til arkitektur, billedkunst og musikk.

HOVEDMOMENTER:

5. klasse (Den eldste kristendommen)

Elevene skal bli kjent med

- livet i de første kristne menighetene
- forfølgelsene av de kristne i Romerriket
- den tidligste kristne kunsten i katakomber og kirker i Roma og de viktigste bibelske motivene i denne kunsten

- historien om keiser Konstantin og kristendommen
- kristendommens utbredelse fram til Konstantins tid

6. klasse (Middelalderen)

Elevene skal bli kjent med

- munkevesenet i middelalderen, inkludert benediktinere, cisterciensere, dominikanere og fransiskanere: Fromhetsidealer og fromhetsuttrykk (deriblant gregoriansk sang), organisasjon og virksomhet (inkludert klosterarkitektur). Helgentradisjoner i bilder og fortellinger, deriblant Antonius, Katherina fra Alexandria, Sankt Georg, Serafim, Birgitta av Vadstena, Jeanne d'Arc
- tidebønnen og beregning av tid; kirkeåret og kalenderen
- romanske og gotiske kirkebygg: arkitektur og symbolikk
- pavedømmet i middelalderen som ideal og virkelighet, brytninger og strid
- Olav den hellige og kristningen av Norge, Olsok og Olavstradisjoner
- kirken i Norge under Kong Sverre
- stavkirkene: arkitektur og symbolikk

7. klasse (Reformasjonstiden)

Elevene skal bli kjent med

- Martin Luther og den lutherske reformasjonen: politisk og religiøst innhold, inkludert eksempler på Luthers salmer
- Johannes Calvin og den reformerte protestantismen.
- innføringen av reformasjonen i Danmark og Norge: Kristian III og Olav Engelbrektsson
- Ignatius av Loyola, jesuittene og motreformasjonen, politisk og religiøst innhold, inkludert eksempler på katolsk barokkarkitektur
- kirkens møte med indianerne i Mellom-Amerika, inkludert historien om Bartolomé de las Casas
- kirkens forfølgelse av minoriteter mellom 1200 og 1700: jøder, hekser, kjettere (inkl katarer, valdensere, husitter og døperbevegelsen)

KRISTEN TRO OG ETIKK

Mål: Elevene skal lære om grunntrekkene i kristen tro og etikk i lys av kristendomsforståelsen i Luthers lille katekisme.

HOVEDMOMENTER:

5. klasse

Elevene skal

- forstå hva det betyr at noe er hellig, ulike betydninger av ordet «hellig»
- kjenne Fadervår

- bli kjent med ulike typer musikk og sang som gir uttrykk for tro/hengivelse/lovprisning, med bruk av eksempler fra en kantate av Bach, en negro spiritual, gospel, musikk fra en katolsk messe fra før 1800 og fra en moderne søramerikansk messe

6. klasse

Elevene skal

- lære utenat de 10 bud og kjenne de etiske ideale- ne i Bergprekenen,
- vite noe om hvordan disse etiske kjernetekstene ble brukt i kristendommens historie og brukes i dag

7. klasse

Elevene skal kjenne

- innholdet i den eldste kristne (apostoliske) trosbe- kjennelsen
- innholdet i det kristne gudsbegrepet
- betydningen av å si at Jesus er Guds sønn, vite hva dåp og nattverd er
- ulike Kristusframstillinger fra den kristne kun- sthistorien
- ulike typer musikk og sang som gir uttrykk for tro/hengivelse/lovprisning, med bruk av eksem- pler fra Petter Dass, H.A.Brorson, N.F.S.Grundt- vig, Elias Blix, Lina Sandell, Svein Ellingsen og Eyvind Skeie

ANDRE RELIGIONER

Mål: Elevene skal arbeide med hovedtrekk ved og viktige fortellinger i islam, jødedom hinduis- men og buddhismen.

HOVEDMOMENTER:

Elevene skal bli kjent med

5. klasse - Islam

- hva islam er, hva en muslim er, islams fem søyler
- gudssyn, ordet «hellig», menneskesyn, syn på kjønnene
- fortellinger om Ibrahim og Ismail
- historier om Muhammad (avskjedsprekenen, pro- fetens død), fortellingen om den første bønnerø- peren og Salman Perseren
- moskeen som kultsted, samfunnshus, profetens moské, eksempler på arkitektur
- noen av Muhammads viktigste etterfølgere, for eksempel Abubakr, Umar, Uthman og Ali
- kvinner i islam, for eksempel Khadijah, Aysha, Hafsa, Fatima
- Koranen: dens oppbygning og eksempler på dens innhold, koranresitasjon (f eks Dhiker)

- hovedtrekk i tros læren (trosbekjennelsen og sure 1 og 112), etikk (profeten som etisk ideal), de tro- endes plikter
- eksempler på islamsk kunst, kaligrafi, hvorfor is- lamsk kunst er ornamental (billedforbud), musikk og en eller flere sentrale sanger
- arkitektur fra muslimske land og fra Spania
- islam og vitenskapene i middelalderen
- islam i Norge, Europa og verden

6. klasse - Jødedom

- historie, fra Moses til senmiddelalderen, 1. og 2. eksil, 2. tempel og dets ødeleggelse
- Bibel og Talmud (skriftlig og muntlig lære), jø- disk religiøs lov
- hvem er jøde?
- jødisk tro: Gud, åpenbaring, menneskesyn, Mes- sias, utvalgt folk
- synagogen som kultsted og samfunnshus, symbo- ler
- årets gang: de store høytidene (nyttår, forsonings- dagen, Yom Kippur, løvhyttefesten, chanukka, purim, påsken)
- livets gang: omskjæring, bar mitsva/bat mitsva, bryllup, begravelse
- sabbat
- eksempler på jødisk kunst, musikk og en eller fle- re sentrale sanger
- anti-semittisme
- jødedommens utbredelse i verden og jødene i Norge

7. klasse - hinduisme

- fortellingsstoff fra hinduismens hellige skrifter, med fokus på Krishna og gud i hinduismen: Vish- nu, Shiva og Parvati (Gudinnen)
- hinduistiske hovedbegreper: Karma, reinkarna- sjon og livsstadier
- eksempler på hinduistisk kult: livets overgangsri- ter og tempelkulten
- eksempler på hinduistisk kunst og arkitektur
- hinduismens utbredelse i verden
- Mahatma Gandhi

7. klasse - buddhisme

- alle tings gjensidige avhengighet
- buddhistiske tekster, som Theravada, Dhamma- pada, Lotus- og Prajnamithasutraen
- buddhistiske hovedbegreper: karma, livshjulet og nirvana, og de fem leveregler
- hvordan munkeordenen oppsto, zen-meditasjon
- lotussblomsten som symbol, tempel, meditasjon
- eksempler på buddhistisk kunst, arkitektur, mu- sikk
- buddhismens utbredelse i verden og buddhismen i Norge
- Dalai Lama

VERDSLIGE LIVSSYN

Mål: Elevene skal bli kjent med verdslige livssyn, utviklingen av humanismetradisjonen, livssynshumanismen i dag

- Livssynshumanismens røtter i antikken, renesansens, opplysningstiden (illustrert ved f eks Aris-toteles, Marcus Aurelius, Voltaire)
- verdslig vs. religiøs humanisme
- FNs menneskerettighetserklæring og erklæringen om barns rettigheter
- Human-Etisk Forbund
- sermoniene (bl a borgerlig konfirmasjon)
- Fritjof Nansen og andre personer som står sentralt innen denne tradisjonen
- den norske fritenkerbevegelsen og arbeidet for religionsfrihet
- ateisme, agnostisisme

OPPØVING AV MORALSK BEVISSTHET: VERDIER OG VALG

Mål: Med basis i verdier og normer som sannhet, rettferdighet, ansvar, mot, generøsitet, ærlighet og trofasthet, skal elevene øve opp bevisstheten om etiske konflikter og valg. De skal også få øvelse i å kunne begrunne og stå inne for egne holdninger og valg.

HOVEDMOMENTER:

På alle klassetrinn skal elevene utvikle moralske holdninger og drøfte etiske konflikter og valg knyttet til tema som

- samarbeid og samvær i klassen og på skolen
- forholdet mellom ulike kulturer, rasisme
- etniske minoriteter i Norge
- forholdet mellom fattige og rike i Norge og i verden
- natur og miljø

I tillegg skal elevene utvikle moralske holdninger og drøfte etiske konflikter og valg knyttet til tema som

5. klasse

- forholdet mellom foreldre og søsken
- forholdet mellom generasjonene
- misunnelse, baksnakkelse, raushet, gjestfrihet, tilgivelse

6. klasse

- forholdet mellom kjønnene
- arbeid og arbeidsliv
- krig og fred
- personlig mot: å stå opp for andre, å ofre seg for andre, å stå alene, utholdenhet

7. klasse

- forholdet mellom kjønnene
- arbeid og arbeidsliv
- krig og fred
- ærlighet, sannhet, troskap

Ungdomstrinnet 8.-10. klasse**HISTORIEN OM BIBELEN, LITTERÆRE SJANGRE I BIBELEN**

Mål: Elevene skal lære om Bibelens betydning som kultur- og troskilde, med en lang og mangfoldig tilblivelseshistorie og et bredt register av litterære uttrykksformer.

HOVEDMOMENTER:

Elevene skal kjenne til

8. klasse

- hvordan Mosebøkene ble til, profetene
- hvordan evangeliene ble til, evangeliene som litterær sjanger, inkludert oversiktslesing av et evangelium
- spørsmålet om Jesus som historisk person og Guds sønn

9. klasse

- en oversikt over de historiske bøkene i Det gamle testamente (Josva til 2. Kongebok), knyttet til en kort framstilling av det gamle Israels historie etter David
- forholdet mellom Det gamle og Det nye testamente
- spørsmålet om Bibelen som Guds ord, ulike syn på dette

10. klasse

- Paulus-brev og andre brev
- Salmene og visdomslitteraturen
- Bibelen som flerkulturell bok, gjennom tilblivelse og brukshistorie
- Bibelens betydning i skjønnlitteraturen og i språket

NYERE KRISTENDOMSHISTORIE

Mål: Elevene skal kjenne til noen hovedtrekk i kristendomshistorien etter ca 1600 både i Norge og andre steder i verden og stifte bekjentskap med noen sentrale enkeltmennesker, religiøse uttrykksformer og konflikter i denne historien.

HOVEDMOMENTER:

Elevene skal kjenne til

8. klasse

- pietismen i Danmark og i Norge, inkludert innføringen av konfirmasjon (med Pontoppidans katekismeforklaring) og folkeskole

- Hans Egede og misjon på Grønland, Thomas von Westen og misjon blant samene på 1700-tallet, inkludert en framstilling av samisk førkristen religion
- Lars Levi Læstadius og læstadianismen, inkludert historien om opprøret i Kautokeino i 1852
- Hans Nielsen Hauge, haugianisme og norsk misjon og diakoni på 1800-tallet, inkludert historien om Lars Skrefsrud, Gustava Kielland og Kathinka Guldberg
- kampen for religionsfriheten

9. klasse

- kristendommens møte med moderne vitenskap på 1800- og 1900-tallet: historieforskning, naturvitenskap (Darwin) og psykologi (Freud)
- liberale og konservative kristendomstolkninger på 1800- og 1900-tallet, feministisk kristendomstolkning
- kirken og jødeforfølgelsene under 2. verdenskrig
- kirkelig motstand mot Hitlerregimet i Tyskland og i Norge, inkludert historien om Dietrich Bonhoeffer, Maximilian Kolbe og Eivind Berggrav

10. klasse

- misjon og økumenisk arbeid i vår tid
- kristendommen utenfor Europa i vår tid, med særlig vekt på Latin-Amerika og det sørlige Afrika, inkludert historien om Dom Helder Camara og utviklingen etter Det Annet Vatikankonsil, og Desmond Tutu, kristendom, apartheid og svart teologi
- eksempler på kunstnerisk utfoldelse av moderne latinamerikansk og sørafrikansk kristendom i musikk, bilder og tekster

ULIKE KRISTENDOMSTOLKNINGER I VÅR EGEN TID

Mål: Elevene skal kjenne til kristendomstolkning og sentrale uttrykksformer i noen av de viktigste kristne kirkesamfunnene, deres historie, utbredelse, oppbygning og religiøse særpreg.

HOVEDMOMENTER:

Elevene skal bli kjent med

8. klasse

- lutherdommen
- salmene som religiøst og poetisk uttrykk
- Den norske kirke og frivillige kristelige organisasjoner i Norge, organisasjon og arbeid, i lokalmiljøet, nasjonalt og internasjonalt
- religiøse organisasjoner og livssynsorganisasjoner i Norge: en religionssosiologisk oversikt
- lokale konkretiseringer

9. klasse

- den ortodokse kirken, inkludert ortodoks kristendom i Russland og i Øst-Europa og eksempler på russisk ikon-kunst
- den katolske kirken, inkludert historien om Det 2. Vatikankonsil og om pave Johannes Paul II
- liturgisk musikk fra ortodoks og katolsk tradisjon

10. klasse

- Den anglikanske kirke, baptismen, metodismen, pinsebevegelsen, kvekerne, Frelsesarmeen, andre kirkesamfunn som er representert i lokalmiljøet

RELIGIØSITET I VÅR EGEN TID

Mål: Elevene skal ha kunnskap om sentrale likheter og forskjeller mellom ulike religiøse tolkninger av livet og verden i vår tid, og vinne erfaring med å tydeliggjøre noen slike likheter og forskjeller i forhold til praktiske livsspørsmål.

HOVEDMOMENTER:

8. klasse

Elevene skal få kunnskap om

- ulike retninger innen islam (sunni og shia, inkl fortellingen om slaget ved Karbala)
- sharia
- ulike retninger innen jødedom (ortodoks, hassidisme, konservativ, reform, sekulær)
- ulike retninger innen hinduisme og buddhisme, muntlige og skriftlige overleveringer av Buddhas ord og tekster
- mystikk i bl a jødedom (chassidismen), islam (sufismen) og kristendommen
- nye religioner og religiøse bevegelser med bakgrunn i buddhisme, hinduisme, kristendommen og islam
- Jehovas vitner og mormonere, Bahai
- okkultisme og satanisme i vår tid

9. klasse

Elevene skal få kunnskap om

- jødisk historie fra opplysningstiden til i dag, diaspora frem til 2. verdenskrig
- jødernes historie i Norge
- samarbeid og konflikter mellom muslimer, jøder og kristne i dag
- antisemittismens historie
- Zionismen og den jødiske stat
- byen Jerusalem

Elevene skal få øvelse i å se likheter og forskjeller mellom verdensreligionene med tanke på spørsmålet om

- religion og politikk, blant annet spørsmålet om religionenes forhold til krig og fred

10. klasse

Elevene skal få øvelse i å se likheter og forskjeller mellom de største verdensreligionene med tanke på spørsmålet om

- det hellige/guddommen, ulike gudsbegrep, hellige skrifter
- det onde
- frelse, livet etter døden
- menneskets vesen og verdi
- kjønnetenes forhold til hverandre
- renhet/urenhet, renselse, spiseforskrifter
- overgangsriter (bl a overgang barn/voksen)

FILOSOFISKE TOLKNINGER AV MENNESKET, VERDIER OG NORMER

Mål: Elevene skal bli kjent med noen elementære begreper og teorier fra filosofenes diskusjoner om mennesket, om hva som er godt og ondt og hva som er rett og galt. Elevene skal også vinne erfaring med å anvende disse begrepene og teoriene fra filosofien på konkrete livsspørsmål.

HOVEDMOMENTER:**8. klasse**

Elevene skal tilegne seg kunnskap og øve opp sin etiske bevissthet gjennom arbeid med

- enkle presentasjoner av noen utvalgte teorier om mennesket fra filosofihistorien, inkludert Platon, Aristoteles, Kant og Stuart Mill
- forskjellen mellom verdier og normer og mellom konsekvensetikk og pliktetikk

Elevene skal drøfte etiske konflikter og valg knyttet til spørsmål om

- forbruk og livsstil i vårt moderne samfunn
- seksualitet, identitet, samliv, hetrofili og homofili
- likestilling

9. klasse

Elevene skal tilegne seg kunnskap og øve opp sin etiske bevissthet gjennom arbeid med

- noen hovedretninger i moderne filosofisk tenkning om mennesket, inkludert eksistensialistisk (Kierkegaard eller Sartre), marxistisk (Marx) og naturalistisk (Freud) menneskeoppfatning
- Holocaust og utryddelse av andre grupper under 2. verdenskrig
- andre folkeutryddelser i dag

Elevene skal få øvelse i å drøfte etiske spørsmål knyttet til

- motsetninger mellom raser og minoritetsgrupper i vår egen tid, rasisme i Norge
- mobbing
- selvmord

10. klasse

Elevene skal tilegne seg kunnskap og øve opp sin etiske bevissthet gjennom arbeid med

- verdenserklæringen om global etikk
- sekulære og religiøse røtter for humanistisk tradisjon
- forholdet mellom religion og humanisme
- den humanetiske tradisjon i Norge

Elevene skal få øvelse i å drøfte etiske konflikter og valg knyttet til spørsmål om

- livets begynnelse og slutt i lys av moderne teknologi
- genteknologi og menneskesyn
- generasjoner og autoritet i vårt moderne samfunn
- seksualitet og samliv

8.-10. klasse

Elevene skal tilegne seg kunnskap og øve opp sin etiske bevissthet gjennom arbeid med noen sentrale fortellinger fra gresk mytologi, som for eksempel

- sirenenes sang og om Skylla og Karybdis (fra Odysseen)
- Thesevs og Ariadne
- kong Oidipus
- Orfeus og Eurydike, Amor og Psyche, Narcissus
- Zevs-hymnen

